

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	7
Capitolul I. În umbra lui Carol, prinț moștenitor al României.....	9
Capitolul II. În anii neutralității României. „Eu sunt un rege constituțional”	101
Capitolul III. În fruntea armatei române în campania din anii 1916-1917	157
Capitolul IV. În anii realizării și recunoașterii internaționale a Marii Uniri (1918-1920) ..	293
Capitolul V. 15 octombrie 1922 – la Alba Iulia, rege al tuturor românilor	371
Capitolul VI. Ultimii ani de viață. Trecerea în eternitate	569
În loc de concluzii, schiță de portret	704

CUVÂNT ÎNAINTE

Ediția a III-a a lucrării noastre REGELE FERDINAND ÎNTREGITORUL (1914-1927) nu este doar o simplă retipărire a primei ediții care a văzut lumina tiparului în anul 2003. În acest răstimp, am continuat, aprofundat și adâncit, investigațiile științifice pentru depistarea de noi documente inedite sau edite din arhive, monografii, jurnale, memorii sau amintiri apărute în țară ori în străinătate. Nu avem desigur pretenția că am realizat o cercetare exhaustivă a problematicii.

Ideile fundamentale ale acestei noi ediții nu diferă esențial față de cele expuse în prima. Am scos în evidență și de data aceasta patriotismul, simțul datoriei, umanismul, blândețea, solitudinea, modestia de care a fost animat primul suveran al României întregite. Am prezentat pe larg în paginile acestui volum atât calitățile, cât și defectele omenești ale regelui tuturor românilor.

Am purces la reeditarea lucrării REGELE FERDINAND ÎNTREGITORUL (1914-1927) în special pentru generația tânără, cea a Revoluției din decembrie 1989, care cunoaște foarte puțin

însemnătatea primului suveran al României Mari și a familiei sale pentru desăvârșirea și consolidarea statului român unitar. Despre modul în care am reușit sau nu să înfățișăm toate acestea, numai dumneavoastră, cititorii, vă puteți pronunța. Observațiile și sugestiile Domniilor Voastre sunt desigur importante și binevenite.

AUTORUL

Capitolul I

ÎN UMBRA LUI CAROL, PRINȚ MOȘTENITOR AL ROMÂNIEI

Ferdinand Victor Albert Meinrad, principe de Hohenzollern s-a născut la Sigmaringen în 12/24 august 1865. Era fiul prințului Leopold, pretendent la tronul Spaniei, neagreat de Franța, fapt care a constituit pretextul declanșării războiului franco-prusac din anul 1870. Mama lui, Antonia, a fost prințesă portugheză din dinastia Sachsen Koburg-Braganza. Străbunica prințului Ferdinand a fost sora lui Joachim Murat, cumnatul lui Napoleon I. Stephanie Beauharnais, bunica lui era nepoata împăratului Bonaparte. Ea s-a căsătorit cu arhiducele Karl Friedrich von Baden.¹

Prințesa Antonia, numită de apropiați Antuanetti și considerată de contemporani ca fiind

¹ Vezi Eugen Wolbe, *Ferdinand I întemeietorul României Mari. O biografie*. Traducere din limba germană de Maria și Ion Nastasia, București, Editura Humanitas, 2004, p. 24; vezi și Robert de Flers, *Le Roi Ferdinand*, în Buletinul Societății Regale Române de Geografie, an XL/1921, p. 324.

o frumusețe deosebită, a exercitat o influență determinantă asupra tânărului Hohenzollern. Femeie religioasă și exigentă, ea l-a ferit pe Ferdinand de lumea exterioară. Pasionată de artele plastice, ea însăși o pictoriță talentată, Antonia a reușit să trezească în băiat un simț artistic deosebit de fin. Tânăra mamă l-a învățat de mic pe viitorul Rege al României Mari să nu vorbească decât atunci când este întrebat, să fie un om al datoriei, să respecte pe cei din jur. De aceea, Ferdinand era un om foarte timid și avea obiceiul de a relua în convorbire fraza partenerului său de dialog.

Până la cincisprezece ani, viitorul suveran al României a primit o educație solidă în familie cu profesorul Grobles. După absolvirea Liceului din Duesseldorf, a frecventat cursurile Școlii militare din Kassel, iar la vârsta de douăzeci de ani, în anul 1885, tânărul prinț a devenit sublocotenent în Regimentul I al Gărzii Regale din Potsdam. A urmat apoi Universitățile din Tübingen, Lipsa și Bonn, unde a avut ca profesori eminenți oameni de știință precum filosoful Wundt, istoricul Kupler și juristul Frideberg. Încă din anii studenției a început să învețe limba română, căci după numirea ca succesor la tronul României în anul 1883, a fost acreditat pe lângă prințul Ferdinand ca profesor de limba română, Vasile Păun de la Liceul „Sfântul Sava”.² Acesta îi face viitorului moștenitor al coroanei regatului român un portret veridic, în care arată că el a fost supus unui regim destul de sever: „îmbrăcat

² *** *Moștenirea tronului României cu un portret al A.S.R. Principelui Ferdinand al României, moștenitor prezumtiv al Coroanei*, București, Tipografia „F. Gobl și fiii”, 1889, pp. 81-82.

simplic, iarna fără mănuși, iar vara fără umbrelă de soare, supus acasă la disciplină militară, sculat la șase dimineața și băgat într-o baie rece la aceeași temperatură în tot timpul, hrănit negreșit mai bine ca un spartan, dar frugal, dus la biserică în toate duminicile”.³

Studiile temeinice întreprinse în universitățile germane au fost completate de dorința proprie de cunoaștere și aprofundare a unor domenii multiple. Astfel, Ferdinand a fost un foarte bun botanist. Renumitul ziarist și om politic Stelian Popescu consemna în jurnalul său că într-o discuție avută cu suveranul a fost plăcut impresionat de cunoștințele în domeniu ale monarhului: „Altă dată, vorbind de plante, fiindcă auzise că eram în Consiliul de Administrație al Casei Grădinilor și mă ocupam în special de grădina Cișmigiu, am intrat cu el în discuții care m-au uimit. Spunea în limba latină numele unor varietăți infinite de plante de care habar nu aveam, și când am cercetat să văd de unde putea el ști atâtea nume, mi s-a spus de specialiști că era un botanist fără de pereche în țara noastră.

Regum, șeful grădinilor Capitalei, mi-a spus că, mergând odată cu el în Delta Dunării la vânătoare, Regele se preocupa mai mult de plantele rare ce-i ieșeau înaintea și le spunea pe numele latinesc decât de vânătoare. Același lucru mi l-au spus și Ion I.C. Brătianu și d-na Eliza Brătianu”.⁴ Dr. Constantin Angelescu mărturisea peste ani că pasiunea cea mai mare a lui Ferdinand era

³ *Ibidem*; vezi și Vasile D. Păun, *Ferdinand de Hohenzollern, schiță biografică*, București, f. ed., 1889, *passim*.

⁴ Stelian Popescu, *Amintiri*, ediție de Ioan Opriș, București, Editura Albatros, 2000, p. 242.

botanica deoarece ajunsese să cunoască „numele tuturor plantelor din diferite regiuni ale țării noastre, atât pe numele latin, cât și cel din limba vulgară”.⁵ La rândul său, cunoscutul estetician, profesor universitar Alexandru Tzigara-Samurcaș, scrie în memoriile sale, reeditate recent, că Ferdinand, fiind un înfocat botanist, „sădi la Sinaia un Alpineunu, adăugând toată flora Bucегilor în preajma Pelișorului, reședința sa de vară”.⁶

Martha Bibescu confirmă în amintirile sale despre viitorul suveran al României faptul că aflată la vârsta de patru ani „mă pasionează florile, zânele și greierii. Vorbesc cu florile, zânele mă ascultă, eu ascult greierii și aud aceste silabe ca vrăjite; „Ferdinand” într-o poiană verde, umedă, fermecată. Poiana se întinde pe povârnișurile Carpaților, între două păduri locuite de veverițe (...). Poiana există încă; tăblița pe care Consiliul Comunal din Sinaia a avut fericita inspirație s-o pună într-o zi acolo nu s-a mișcat, acest loc se cheamă și azi (1927 – n.n.) „Poiana prințului Ferdinand”.⁷

Prințul moștenitor era și un mare pasionat de turism, vânătoare, drumeție. La 13/26 februarie 1905 el a fost ales președinte al Societății de Turism Român (S.T.R.). Istoricii german Eugen

⁵ *** *Mărturii contemporane. Regele Ferdinand I.* Anotate de George N. Budișteanu, București, 1933, p. 11.

⁶ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Memorii*, vol. I (1872-1910), ediție critică de Ioan și Florica Șerb, București, Editura „Grai și Suflet. Cultura Națională”, 1991, p. 194.

⁷ Martha Bibescu, *Un sacrificiu regal. Ferdinand al României*. Traducere de Maria Brăescu, București, Editura Compania, 2000, p. 11.

Wolbe, biograful lui Ferdinand, scria în cartea sa publicată la Leipzig în anul 1938 și reeditată de curând în limba română, că acesta mergea deseori la vânătoare la castelul unchiului său din Grunewald. El era pasionat și de sport. În timpul frecventării Școlii de Război din Kassel, s-a detașat la alergare la un curs ce se ținea în cadrul Institutului național regal de gimnastică. A luat de asemenea lecții de scrimă. Îi plăcea foarte mult trasul cu pușca la țintă. După terminarea Școlii militare, s-a înscris ca membru al „Asociației Cinetice a ofițerilor”.⁸ Lui Ferdinand îi plăcea să călătorească, dar nu a ajuns un bun cavalerist. Era de asemenea prezent la balurile organizate de garnizoană.

Concomitent cu îndrăgirea meseriei armelor, care i-a cultivat un deosebit simț al datoriei, viitorul rege al României Mari a fost pasionat de limbile clasice, știind să descifreze inscripțiile grecești și latine, fapt constatat cu surprindere și admirație de marele arheolog și istoric Vasile Pîrvan. Îndrăgea muzica clasică, atrăgându-l în mod deosebit creația marelui compozitor Richard Wagner. Făcând portretul prințului moștenitor, celebrul istoric Nicolae Iorga scria, peste ani, că Ferdinand „era un tânăr inteligent, înzestrat cu un delicat simț de ironie, pasionat pentru lecturi, un timid până la sfiala cuvântului și la groaza relațiilor cu oamenii, care repede știură să uzeze și să abuzeze de calitățile, ca și de lipsurile lui. La Universitatea din Bonn avusese profesori a căror amintire a rămas întotdeauna vie. Știa bine latinește, vorbea elegant limbile franceză și engleză, avea cunoștințe serioase în

⁸ Eugen Wolbe, *op. cit.*, pp. 43-44.

domeniul științelor naturii”.⁹ Ferdinand deținea deci o frumoasă și solidă cultură generală.

Cercetările mai recente ale Mariei Dogaru atestă faptul că viitorul șef al statului român era familiarizat cu legile heraldice consultative. De aceea, el s-a preocupat îndeaproape de înfățișarea decorațiilor instituite. Astfel, a desenat personal pentru fiecare ordin sau medalie mai multe variante, deosebirile între acestea fiind marcate prin elemente de detaliu și cromatică. Însemnul Ordinului „Crucea Reginei Maria”, merit să recompenseze pe cei care au activat cu devotament în domeniul sanitar, spre exemplu, este opera lui.

În mod cert, o altă decorație, legată de preocupările lui Ferdinand pe tărâmul heraldicii, este medalia intitulată „Crucea Comemorativă a războiului 1916-1918”. A întocmit pentru realizarea ei mai multe schițe colorate în alb-negru, fapt care demonstrează căutările stăruitoare pentru alegerea unei forme reprezentative, pasiunea și răbdarea de care a dat dovadă monarhul. După cum se știe, cifra Regelui Ferdinand se află înscrisă în centrul însemnului Ordinului „Mihai Viteazul”, primul și cel mai înalt ordin militar românesc, instituit prin Decretul Regal nr. 2968 din 26 septembrie 1916.¹⁰ Și acest ordin era opera lui.

⁹ Nicolae Iorga, *România contemporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi. Istoria unei lupte pentru un ideal moral și național*, ediție de Valeriu și Sanda Râpeanu, București, Editura Pro, 1999, p. 170.

¹⁰ *Colecțiune de legi, regulamente, decrete, deciziuni ministeriale*, vol. I, Edițiune Oficială, Iași, „Impri-meria Statului”, 1918, pp. 283-284; vezi și Maria Dogaru, *Preocupările Regelui Ferdinand în domeniul phaleristicii*, în „Ziridava”, XXI/1998, pp. 437-441.

În același timp, Ferdinand, ajuns Rege, după moartea unchiului său, își exercita cu multă scrupulozitate una din prerogativele conferite de Constituție, aceea de a acorda decorații celor merituoși. El nu oferea întâmplător aceste recompense, ci se interesa îndeaproape de persoanele care urmau să le primească. Cunoscându-l foarte bine după Marea Unire, reprezentativul om politic ardelean Alexandru Vaida-Voevod reitera în memoriile sale publicate postum că: „La început nu pricepeam de ce Regele Ferdinand, înainte de a aproba decorarea cuiva, în fiecare caz se informa exact în prealabil asupra omului și decorațiilor pe care respectivul le posedă. Pe români îi cunoștea și individual și ținea minte ce decorații avea. Deosebit de scrupulos, se documenta când era vorba de străini”.¹¹ Era, prin urmare, un om corect și imparțial. Acorda recompense nu la voia întâmplării, ci după meritele fiecăruia.

Ferdinand a avut și frumoase preocupări de numismatică, filatelie, iubea arta, era un om cult, politicoș, extrem de modest, discret, și avea o timiditate ieșită din comun. De aceea, arareori își dezvăluia celor din jur cunoștințele atât de bogate și multilaterale. Era, în general, un om stângaci, fricos. Vorbea foarte puțin în public, unde își găsea cu greu cuvintele. Făcând portretul prințului moștenitor al României, Elena Văcărescu consemna în memoriile sale că acesta era „blond, înalt și subțire, cu ochii albaștri și visători, cu un zâmbet care apărea arareori, cu

¹¹ Alexandru Vaida-Voevod, *Memorii*, vol. IV, ediție de Alexandru Șerban, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1998, p. 213.